

(Stratfor, May 14, 2010)

Резиме

Након више месеци интензивних преговора, изгледа да је велики енергетски договор закључен између Русије, Турске и Азербејџана. Договор Русији обезбеђује јаче упориште у енергетском сектору Турске, истовремено Турској даје прилику да ревитализује односе са Бакуом и обезбеди круцијалан извор природног гаса за снабдевање европског тржишта, док Азербејџану обезбеђује политичке и безбедносне гаранције у територијалном спору са Јерменијом. Неколико делова овог договора не само да су потпуно без преседана у погледу размера, већ би такође могли да доживе крах током времена, када се политички приоритети промене и појаве нове могућности или претње. За сада, ипак, изгледа као да су Москва и Анкара нашле начин да кроз сарадњу у енергетици ојачају стратешки савез између две Евро-азијске силе.

Анализа

Руски председник Димитриј Медведев посетио је Турску 11-12. маја, и том приликом потписао уговоре за пројекте у вредности од 25 милијарди долара - углавном у оквиру енергетског сектора, укључујући и велику обавезу изградње 20 милијарди долара вредне и 4800 гигавата снажне нуклеарне електране. Медведевљева посета је кулминација вишемесечних преговора између Анкаре и Москве са циљем да се две земље сложе око тога да се не слажу у погледу будућности евроазијских токова енергије. Турска, простирући се између Европе, Азије и Блиског истока, жели да учврсти своју геополитичку позицију потписујући уговоре који би јој обезбедили улогу транзитне земље за енергенте са истока намењених европским тржиштима. Русија, као доминантни снабдевач природног гаса за Европу, жели да осигура да Турска неће пружити превише опција Европи, којима би она могла да премости руске енергетске мреже.

Будући да су и Русија и Турска регионалне силе у успону, енергетско питање се може повремено испоставити као врло осетљиво, поготово узевши у обзир притисак Запада на

Турску да задржи одређену дистанцу од Москве. Међутим, Русија и Турска тренутно не желе никакве неспоразуме у вези са енергетиком. Тензије између ова два историјска ривала постоје, али тренутна геополитичка ситуација нагони две стране на сарадњу, а не на ривалство.

Надметане за Азербејџан

Дуже време Азербејџан је имао улогу пиона у преговорима Турске са Русијом. Земља дели дубоке културне и језичке везе са Турском, и већ транспортује приближно 9 милијарди кубних метара природног гаса годишње за гасовод Баку-Тбилиси-Ерзерум, који заобилази Русију и одводи природни гас од приобалних поља Шах-Дениз (Shah Deniz) у Азербејџану преко Грузије и Турске за европско тржиште. Друга фаза азербејџанског пројекта Шах-Дениз би по очекивањима требало да отпочне 2018. године са производњом од 15 милијарди кубних метара годишње, од којих би 12 милијарди кубних метара било за извоз. Турска жели да осигура што је више могуће тог „остатка“ за извоз, како би могла да транспортује позамашне количине природног гаса кроз своју територију за пројекте какав је прилично подржавани и форсирани гасовод Набуко (Nabucco), осмишљен да Европи пружи алтернативу снабдевања природним гасом који није под руским утицајем. Русија, која има стратешки интерес у одржавању енергетске доминације над Европом, инхерентно жели да осигура да гасоводни пројекти као што је Набуко остану само пусти снови.

За Русију се таква прилика појавила отприлике пре две године, када је Турска почела да стреми ка дипломатском зближавању са највећим противником Азербејџана - Јерменијом. Азербејџан је јако увредило сазнање да би Турска покушала са било каквим отопљавањем односа са Јерменијом без претходног испуњења захтева Бакуа поводом Нагорно-Карабаха, спорне територије коју је у рату почетком деведесетих Јерменија одузела Азербејџану. Док су се турско-азербејџански односи погоршавали, Русија се постарала да се нађе Бакуу у тренуцима потребе, што јој је послужило као жељена полуга у питањима као што су финансијски преговори око пројекта Шах-Дениз 2. Тако да, кад год се Турска ближила финансијском аранжману са Азербејџаном поводом Шах-Дениза 2, Русија би их надигравала и Баку би се повлачио из преговора. У исто време, Русија је користила свој утицај у Јерменији како би осигурала да турско-јерменски преговори остану без прогреса.

Међутим, у данима који су претходили Медведевљевој посети Турској, наговештаји прогреса између Турске и Азербејџана су постали приметни. Натик Алијев, министар енергетике Азербејџана, је 5. маја објавио да се Турска и Азербејџан ближе коначном

финансијском договору о снабдевању Турске са минимално 7 милијарди кубних метара природног гаса потеклог из Шах-Дениза 2. Судећи по извору Стратфора, турски премијер Таџип Ердоган је са саветником председника Азербејџана Илхамом Алијевим за сада вербално уговорио да Турска хиљаду кубних метара гаса плаћа између 220 и 270 долара. Ова почетна цена је знатно мања од 300 долара по кубном метру колико су недавно Руси понудили. Тешко је поверовати да је закључивање ових договора непосредно пре посете Медведева чиста случајност. Ако Баку и даље наставља сарадњу са Анкаром у оквиру Шах-Дениз 2 пројекта, сва је вероватноћа да се то дешава уз руску сагласност.

Набуко у Застоју

Дакако, уз сагласност је стигао и рачун. Русија не жели да азербејџански природни гас иде ка гасоводним пројектима као што је Набуко, који директно нарушава руске енергетске императиве. Друкчије речено, има знакова да је Русија вољна да малим делом попусти свој енергетски стисак над Европом, ако заузврат буде чвршће могла да се етаблира у Турској, круцијалној карици у европским напорима диверзификације снабдевања енергентима. По извору Стратфора, Русија је за сада дала свој пристанак на турско-азербејџански гасни договор под условом да се обустави масивни пројекат гасовода Набуко.

Извор тврди да су Русија и Турска постигле договор по коме ће Турска за сада пажњу преусмерити на други, мањи цевовод који би преносио вишак азербејџанског гаса: Интерконекција Турска-Грчка-Италија (ITGI) и гасоводни пројекат Посејдон. Овај гасовод би спроводио азербејџански природни гас преко територија Грузије и Турске (кроз постојећи гасовод Баку-Тбилиси-Ерзерум) до Грчке, а одатле посредством подводног гасовода у Јонском мору до Италије. ИТГИ-Посејдон пројекат би имао капацитет од 11,8 милијарди кубних метара годишње у поређењу са пројектованим капацитетима Набукоа од 31 милијарду кубних метара годишње. Ова разлика у тржишном уделу чини пројекат ИТГИ-Посејдон прихватљивим компромисом за Русе.

Штавише, у будућности постоји потенцијал да се Русија надовеже на овај гасоводни пројекат посредством амбициозног пројекта Јужни Ток којим руководи руски гасни гигант Газпром и чија је намена снабдевање Европе руским енергентима кроз Црно Море. Пројекат ИТГИ процењен је на приближно 507 милиона долара и био би далеко исплатљивији од пројекта Набуко, чија цена изградње би према проценама достизала и до 11 милијарди долара. Уз то, пројекат ИТГИ је већ започет, са турско-грчком конекцијом која постаје активна с почетка 2007. У оквиру Плана европске економске

обнове ([EERP](#)) Европска Унија је већ приложила гаранцију за 126,9 милиона долара намењених финалној секцији пројекта гасовода Посејдон. Остаје да се види да ли ће Турска бити у стању да убеди европске партнере, заокупљене грчким финансијским крахом, да додатним финансијским средствима испрате овај пројекат, као и неке друге попут, у будућности, гасовода Набуко. Међутим, Турска ће у својим рукама имати далеко јаче аргументе за тражење додатних улагања од стране ЕУ уколико обезбеди да азербејџански гас снабдева ове пројекте.

Захтеви Азербејџана

Захтеви Азербејџана у читавој овој ствари су заправо врло једноставни. Баку жели да добије повољну цену за свој природни гас, али такође тражи гаранције од Анкаре да турска влада неће започињати значајније мировне преговоре са Јерменијом без претходног консултовања ставова Азербејџана поводом Нагорно-Карабаха. Будући да су турско-јерменски преговори у запећку још од почетка године, Турска свакако поседује дипломатски маневарски простор за такве гаранције у интересу обезбеђивања гасног договора и отопљавања односа са Азербејџаном.

Незабележени успех руско-турских преговора

Русија је морала да има стратешки интерес у попуштању притиска над турско-азербејџанским преговорима о систему Шах-Дениз 2. Сва је вероватноћа да се та стратешка сврха манифестовала при посети Медведева Турској 12. маја. Током наведене посете, потписана су два енергетска споразума који су сигнализирани руско-турску енергетску интеграцију на до сада незабележеном нивоу. Први договор се тичао изградње прве турске нуклеарне електране од стране руског конзорцијума под вођством Атомстројекспорт-а (Atomstroyexport) и Интер РАО-а (Inter RAO). Електрана ће имати четири реактора укупног капацитета 4800 гигавата и коштаће приближно 20 милијарди долара. Значај и размера овог пројекта се не може нагласити у довољној мери. Ако се ова нуклеарна електрана изгради, Турска ће бити седиште једне од највећих светских нуклеарних инсталација икада изграђених. Русија чак ни за себе никада није изградила електрану ових димензија и нема репутацију која гарантује финансирање реализације оваквог пројекта.

Стратфорови извори, међутим, тврде да је велики број детаља из уговора већ разрађен. Русија ће поседовати управљачки део над електраном, а остатак (49 процената) ће

продати инвеститорима, највероватније турским компанијама као што је АКСА (AKSA), која има снажне политичке и фамилијарне везе са Ердоганом и владајућом Партијом правде и развоја (АКП). Електрана ће, како изгледа, највероватније бити изграђена у две етапе: у првој ће бити изграђена прва два реактора, потом друга два. Очекује се да ће време неопходно за изградњу електране близу турског јужног, медитеранског града Акују (Akuyu) износити седам година, а изградња може започети тек након што парламенти обе земље ратификују споразум.

Уместо да Турска исплати велику суму новца авансно, турска електро компанија ТЕДАС (TEDAS) потписала је споразум који је обавезује да минимум наредних 15 година откупљује електричну енергију од електране, тиме отварајући могућност Турској да изградњу плати у ратама након што електрана постане оперативна. Очекује се да ће Русија искористити ову петнаестогодишњу гаранцију за обезбеђење зајмова. Турска ће такође морати да се ослони на Русију у одржавању и снабдевању електране технолошким компонентама, чиме ће Москви обезбедити дуго ишчекивани утицај на турски енергетски сектор. Ипак, 20 милијарди долара је огромна сума и Стратфор остаје скептичан по питању руске способности да испоштује финансијску обавезу и покрене овај пројекат. Ако пак успе, пројекат ће обележити видну промену у руском инвестиционом опхођењу. Такође би се поставило питање где још Русија може да уложи свој новац у потери за стратешким енергетским циљевима. Потписан је још један уговор по коме би Русија снабдевала цевовод који би пумпао руску нафту из црноморске луке Самсун (Samsun) у северној Турској до Чејхан (Ceyhan) нафтног терминала у јужној Турској на медитеранској обали. Турска компанија Калик Енерџи (Calik Energy), која има блиске везе са владајућом АКП партијом, и италијанска компанија ЕНИ (ENI), која има блиске везе са Газпромом, граде цевовод који ће бити капацитета између 1,2 и 1,4 милиона барела дневно. Заменик руског премијера Игор Сечин је изјавио да ће вредност Самсун-Чејхан договора бити три милијарде долара, а извори Стратфора тврде да ће за финансирање већег дела бити одговорна компанија Калик енерџи. Сврха овог цевовода Север-Југ је да разбије велику концентрацију нафтних танкера који се крећу кроз мореузе Босфор и Дарданели на свом путу између Црног мора и Медитерана; то је питање са којим се већ неко време безуспешно носе Турска и међународне нафтне компаније. Основна сврха овог цевовода је да смањи саобраћање већих танкера од 350.000-400.000 тона и ослободи мореузе за танкере од 150.000 тона. Економска виталност овог цевовода је дуго довођена у питање јер транзит кроз Босфор и Дарданели је по закону слободан. Надаље, свакако преостаје да се види какви ће се економски подстицаји дати танкерима за транспорт нафте до луке Самсун, одакле би она даље ишла нафтоводом Самсун-Чејхан. Турска већ увози више од 60 процената својих енергетских залиха из Русије, а та енергетска зависност ће се још више продубити ако овај цевовод постане оперативан.

Још увек ништа конкретно

Стратфор ће свакако пажљиво пратити турско-руске нуклеарне и Самсун-Чејхан преговоре, као и да ли ће у предстојећим данима Турска и Азербејџан постићи договор око пројекта Шах-Дениз 2, као што најављују званичници са обе стране. Само шире разумевање Москве и Анкаре може довести до финализације преговора. Ипак, са сваким од ових договора треба бити обазрив. Поред питања економске изводљивости изградње нуклеарне електране и пројекта Самсун-Чејхан, намећу се и бројне потенцијалне тешкоће и при спровођењу пројекта Шах-Дениз 2. На пример, Турска за сада може да увери Русију да вишак природног гаса који добије из Азербејџана неће тећи ка пројекту Набуко, а онда у перспективи може да га усмери ка било ком другом пројекту, па и ка том. На исти начин, Русија сада може да потпомогне преговоре Турске и Азербејџана око пројекта Шах-Дениз 2, како би осигурала жељене енергетске послове са Турском из сфере нуклеарне енергије и снабдевања природним гасом, али такође, у неком будућем времену, може да употреби свој утицај на Азербејџан за ремећење Шах-Дениз 2 договора између Анкаре и Бакуа. У овом прожимању цевоводних политика ништа није уклесано у камен, али за сада, изгледа да Русија и Турска заједничким снагама раде на обостраном енергетском разумевању.